

Könyvtári törvényhozás Svájcban

2012. január 27-én a svájci St. Gallen kantonban több mint tízezer aláírással beadványt (könyvtári kezdeményezést) nyújtottak be korszerű könyvtárak megteremtésére azzal a céllal, hogy minőségileg magasabb szintű könyvtári ellátás legyen az egész kantonban. A kanton kormánya ellenjavaslatként könyvtári törvényt terjesztett elő, az elsőt ilyen jelleggel Svájcban. A cikk ezt a folyamatot mutatja be.

Miért is van szükség könyvtári törvényre? Könyvtári törvény alatt a jogtételek olyan gyűjteménye értendő, amelyet rendes törvényhozási eljárással alkotnak meg, és amely regionális vagy nemzeti szinten szabályozza a könyvtárügyet. Németországban a tartományok könyvtári törvényei a könyvtárügy minden kérdését szabályozzák; Svájcban még nem tartanak itt, az első átfogó könyvtári törvény most születik meg kantonszinten St. Gallenban. A könyvtári szolgáltatásokat az állam nyújtja polgárainak, de az állam gyakorolja beavatkozási jogát is például a kötelezpéldány-beadási kötelezettségnek szabályozásával.

A jogalkotási tevékenység különböző funkciókat tölthet be és különböző célokat szolgálhat a könyvtárak esetében is:

- magatartási normák rendezése és stabilizálása: a feladatok elosztása, ki melyik könyvtárért felelős, mely könyvtár mely feladatokat lát el;
- társadalmi fejlődés irányítása: a könyvtári törvénnyel a könyvtárügy jobban irányítható, például az egyes települések könyvtári kínálatai jobban hálózatba szervezhetőek, összekapcsolhatóak;
- legitimálás és integráció biztosítása: a könyvtárügy törvénybe foglalásával a polgárok komolyabban veszik a könyvtárakat, jelentőségüket jobban értékelik az információszolgáltatásban, képzésben, tudományban, kultúrában;
- politikai vita és konszenzus: a könyvtárak fenntartásának kérdése, a közösségek felelőssége jobban meghatározható.

A Svájci Államszövetségben az alkotmány szerint a kantonokat mindazok a hatáskörök megilletik, amelyeket nem utaltak tételesen a szövetség hatáskörébe. Ez a könyvtári területen is így van, a szövetség feladata csak a műszaki főiskolák és így könyvtáraik, valamint a svájci nemzeti könyvtár működtetése. Az alkotmány tehát nem teszi lehetővé a szövetség számára, hogy a könyvtárügyet nemzeti szinten szabályozza, ez az egyes kantonok belügye, mint ahogy a kultúra, az oktatás, a művelődés is elsődlegesen a 26 kantonhoz tartozik.

A szövetség kevés könyvtári vonatkozású törvénnyel rendelkezik. Lényegében ezek csupán a nemzeti és a két főiskolai – zürichi és lausanne-i – könyvtár finanszírozására szorítkoznak, de meg kell említeni, hogy az utóbbi években a nemzeti jelentőségű könyvtári projekteket is országos szinten támogatják a tudományos könyvtárakban.

A kantonokban a könyvtárügy törvényi szabályozása meglehetősen sokféle. Általában – ha egyáltalán léteznek ilyenek – nagyon rövid formális jogi szabályozásokról van szó. Tulajdonképpen könyvtári törvénnyel csak két kanton, Luzern és Tessin rendelkezik. A többi kantonban a könyvtárakat érintő szabályozások a kultúrát támogató és az oktatási törvényekbe, illetve az azokat követő rendeletekbe vannak beágyazva. Az egyetemi könyvtárakra vonatkozó szabályokat az egyetemi törvények tartalmazzák. A 2007-es luzerni könyvtári törvény mindössze öt cikkelyt tartalmaz két oldalon. Tömörsege ellenére majdnem átfogja a teljes luzerni könyvtárügyet. A kanton és a települések feladatává teszi a kielégítő és sokszínű könyvtári ellátást. A kanton dolga a központi és a főiskolai könyvtár fenntartása, a településeknek tanácsadással, módszertanilag és a továbbképzésben segít. A települési könyvtárak fenntartása a települések kötelező feladata. A törvény csak a célokat sorolja fel, a megvalósítás mikéntje a települések hatáskörébe tartozik.

St. Gallenban a legutóbbi időkig a könyvtárügy szabályozása az oktatási és kulturális törvényekben lelhető fel. A kantonnak volt egy könyvtári rendelete, amelyben a kantonkönyvtár feladatai vannak felsorolva, illetve átfogóan van a könyvtárak támogatása és koordinációja rendezve. A településeken a könyvtári ellátás biztosítása jelenleg még választható feladat: minden település maga dönti el, hogy van-e könyvtári ellátásra igény, és ha igen, milyen mértékben. Ami formális jogi szinten hiányzik, az mindenképp a kanton, a települések és az iskolák könyvtárait átfogóan szabályozó törvény, amelynek alapján a könyvtárügy fejlődése a kantonban irányítható, illetve a felelőségek világosan megfogalmazhatók és hozzárendelhetők.

A kantonok nem kielégítő könyvtárügyi jogszabályai volt az egyik oka annak, hogy a SAB (Nyilvános Könyvtárak Svájci Munkabizottsága = Schweizerische Arbeitsgemeinschaft der öffentlichen Bibliotheken) 2011 májusában elhatározza, hogy mind a 26 kantonban támogatja a könyvtári kezdeményezést, az ún. IBS projektet (Svájci könyvtárak kezdeményezése = Initiative Bibliotheken Schweiz). St. Gallenban már 2011 közepén elfogadták ezt a szándékot, és augusztus végére elkészítették saját kezdeményezésüket.

A kezdeményezés fő követelése:

- A kanton támogatja a nyilvános könyvtárakat mint információs, képzési és közösségi centrumokat.
- A kanton központi helyen fenntart egy nyilvános könyvtárat, amely a teljes lakosságnak széles körű multimédia-kínálatot biztosít. A könyvtárnak otthont adó település viseli a beruházás és az állandó költségek legalább negyedét.
- A kanton jól megközelíthető, vonzóan felszerelt és barátságos nyitvatartási időt kínáló könyvtárakat működtet a régiókban.

A hathónapos időszak alatt 10 700 aláírás gyűlt össze (határozatképességhez szükséges legkisebb létszám 4000 aláírás). St. Gallenban 30 éve nem jött össze ennyi aláírás népi törvénykezdeményezésnél. A gyűjtésben részt vettek a települések könyvtárai, azok olvasói. A nagy számból az igény egyértelműen kirajzolódik. A kezdeményezést az is indokolta, hogy a kanton-kormány 2011-ben egy nagystílusú, modern könyvtár hosszú évekig tartó tervezése után megszakította a projektet. A könyvtári kezdeményezés St. Gallen kanton parlamentjét törvényhozással bízta meg. A megbízást a parlament vagy az alkotmány részle-

ges revíziójával vagy egy törvény kibocsátásával, módosításával teljesítheti.

St. Gallen-kormány fontosnak és jónak tartja a kanton- és a városi könyvtár összevonását és a lakosság könyvtári ellátásának javítását. De a kezdeményezés által megvalósítani kívánt intézkedések csak részben felelnek meg a célnak, nemigen mozdítanak elő az együttműködést stb. Ezért a kormány kérte a parlamentet, hogy utasítsa el a kezdeményezést és egyidejűleg a kormány-ellenjavaslatként előterjesztette a könyvtári törvényt, az első Svájcban.

A St. Gallen-i könyvtári törvénytervezet kerettörvényt árul el. Szabályozza a könyvtárügy alapjait, célokat, megbízásokat, alapelveket (kötelező szolgáltatások, feladatok felosztása stb.), ezen kívül olyan átfogó területeket, amelyek az egész kanton könyvtárügyét érintik, például a koordinációt, a támogatást és kötelezpéldány-beszolgáltatást. Nem szabályozza azonban azt, hogy a kanton és a települések a törvény által előírt feladataikat milyen módon teljesítik. Az egyes könyvtártípusokra, azok fenntartójára se tér ki. Kivételt csak a kantonkönyvtár, illetve a tervezett kanton- és városi könyvtár képez.

Az új törvénnyel két fő célkitűzés valósul meg: egyrészt biztosítják a könyvtári alapellátást a kantonban, másrészt támogatják a korszerű, jó szolgáltatásokat nyújtó, eszközeivel gazdaságosan bányó könyvtárügyet. Ennek érdekében a kantonnak segítenie kell a könyvtárak együttműködését, kínálatuk és szolgáltatásaik összehangolását, az ellátás minőségének javítását, a könyvtári személyzet továbbképzését, a lakosság olvasási, média- és információhasználati kompetenciáit. Ezeket a feladatokat a kantonkönyvtár vezetésével, könyvtári stratégiát követve és a települések pénzügyi hozzájárulásával valósítják meg.

A St. Gallen-i kormány elképzelései szerint be kívánták vezetni a hálózati kiadványokra is kiterjedő kötelezpéldány-beszolgáltatási jogot. De Svájc német nyelvű kantonjaiban erősebb a tulajdonjog tisztelete, mint az a közérdek, hogy a kiadványokat mindent lefedően begyűjtsék és archiválják. A svájci törvények szerint a kiadványok beadása valójában a kiadók tulajdonának kisajátítása, ezért a forgalmi értéket és egyéb költségeket a kiadók számára meg kellett volna téríteni.

A St. Gallen-i parlament 2012 novemberében tárgyalta meg a kezdeményezést, és nagy többséggel elfogadta a kormány javaslatát a kezdeménye-

zés elvetésére, illetve ellenjavaslatként a kormány könyvtári törvényének előterjesztését. Két módosító javaslaton azonban sokat vitáztak. Az egyik az volt, hogy a települések jogkörébe utalják azt, hogy milyen mértékben és hogyan teljesítik a törvény előírásait, vagyis hogy teljesen szabadon dönthesenek a megvalósítás mikéntjéről. A félelem nem teljesen alaptalan, mert ebben az esetben úgy is lehet értelmezni a törvényt, hogy maradhat minden úgy, ahogy addig volt. A másik módosító javaslat alapján a kötelespéldány-beszolgáltatási előírást törölték, és helyette a kantonkönyvtár begyűjtési megbízást kap, vagyis neki kell a példányokat begyűjtenie, a kiadókkal egyeztetni és tárgyalni.

A könyvtári törvény kidolgozásának felelősei különösen a németországi törvényekre támaszkodtak, hiszen Svájcban a luzerni és tessini, csak könyvtári részterületekre kiterjedő törvényeken kívül egyszerűen nem létezik könyvtári törvény. A német

törvényekhez képest a svájci törvények mindig rövidebbek, tömörebbek, a lényegre törnek, nincsenek bennük leíró normatartalmak. A St. Gallen-i törvény is rövid, és erősen kidomborodik benne a svájci jogrend szerinti, a települések autonómiájának nagyobb súlya. Ez egy kerettörvény, mert részleteiben nem szabályozza úgy a kanton könyvtárügyét, mint például a német tartományok törvényei.

2013 februárjára tervezték a törvényjavaslat második megtárgyalását. Ha a kezdeményezés benyújtói nem vonták vissza hét napon belül a kezdeményezést, akkor népszavazást terveztek a kezdeményezésről, illetve a könyvtári törvényről.

/RÜHLE, Christopher: Bibliotheksgesetzgebung in der Schweiz. = Bibliotheksdienst, 47. köt. 3–4. sz. 2013. p. 165–191./

(Burmeister Erzsébet)